

۶. آن دسته از مدافعان عینی‌گرایی ارزشی که ذات مشترک انسانی، غایات و کمالات انسانی را به نحوی با ارزشمندی ارزش‌های اجتماعی گره می‌زنند، امکان نقد و سنجش‌پذیری تلقی‌های متفاوت از ارزش‌های اجتماعی را فراهم می‌آورند.

۷. بنیان ارزشی و اخلاقی هر جامعه، به‌طبعاً پستوانه معقولیت و موجه‌بودگی خاص خود را دارد. با وجود باور عمومی به وجود بنیان ارزشی و اخلاقی برای هر جامعه، برخی بر آن‌اند که اساس جوامع لیبرال معاصر فاقد بنیان ارزشی و اخلاقی خاص است.

۸. در فضای تفکر اسلامی که بنیان اخلاقی و ارزشی جامعه مستظهر و وام‌دار آموزه‌های وحیانی است، ثبات و اطلاق ارزش‌های اجتماعی استحکام بیشتری پیدا می‌کند.

۹. ارزش‌های اجتماعی ابتدا و توفقی بر خیرات فردی ندارد؛ از این رو به‌طور منطقی لازم نیست هر ارزش اجتماعی به‌طور مباشر و مستقیم، خیراتی را متوجه همه‌آحاد جامعه کند.

۱۰. مراد ما از ارزش‌ها و فضایل جامعه سیاسی، آن دسته از ارزش‌های اجتماعی است که می‌تواند نقش و کارکرد مستقیم و مؤثری در تنظیم مناسبات و کلان‌ساختارهای حیات جمعی داشته باشد؛ بنابراین نمی‌توان هر ارزش اجتماعی و هر امر مقبول اجتماعی را از سنخ فضایل و ارزش‌های جامعه سیاسی برشمرد.

۱۱. حکمرانی و شیوه اداره جامعه، تنظیم قوانین و مقررات، گونه شکل‌دهی به مناسبات اقتصادی و سیاسی و فرهنگی، برحسب میزان توجه به ارزش‌ها و فضایل جامعه سیاسی و درون‌مایه محتوایی این ارزش‌ها، متفاوت و متمایز از یکدیگر خواهد بود.

۱۲. فضایل و ارزش‌های اجتماعی جامعه اسلامی معادل و مرادف با وظایف و مسئولیت‌های حاکم و حکومت اسلامی نیست. وظایف دولت اسلامی اعم از استقرار ارزش‌ها و فضایل جامعه اسلامی است؛ اموری نظیر برقراری امنیت، حفظ مرزهای جامعه اسلامی از تعرض دشمنان، اخذ و به‌مصرف رساندن صحیح مالیات‌های اسلامی، عهده‌داری امر قضاوت و رسیدگی به دعوی، از جمله وظایف مهم حاکمان جامعه اسلامی است، اما از جنس فضایل و ارزش‌های اجتماعی مورد بحث ما محسوب نمی‌شود.

۱۳. مجموعه فضایل و ارزش‌های اجتماعی جامعه سیاسی اسلامی را می‌توان اموری نظیر برقراری عدالت و نفی ظلم و تبعیض، تعهد به اصول و احکام شریعت در شئون مختلف حکمرانی، فقرزدایی و توجه به محرومان، مردم‌داری و تأمین رضایت عامه، محترم شمردن حقوق و کرامت افراد، صیانت و اخلاق و معنویت اسلامی، شایسته‌سالاری در تفویض مسئولیت‌ها و تحکیم وحدت و انسجام جامعه اسلامی دانست.

۱۴. منشأ و مبدأ اعتبار این ارزش‌ها و فضایل یکسان نیست و برخی صرفاً متکی به نصوص دینی و برخی دیگر افزون بر آن، از وجه اعتبار عقلی و فطری نیز برخوردارند.

۱۵. از آنجاکه فرهنگ سیاسی هم‌نوا و متأثر از فرهنگ عمومی جامعه است، التزام جامعه اسلامی به آموزه‌های دینی موجب تأثیرپذیری بنیان‌های ارزشی و اخلاقی فرهنگ سیاسی جامعه و فضایل جامعه سیاسی اسلامی از تفسیر و فهم درون‌مایه دینی و اسلامی خواهد بود.

۱۶. در میان ارزش‌های جامعه اسلامی، عدالت، برترین ارزش و فضیلت اجتماعی به‌شمار می‌آید.

۱۷. دست‌کم سه دلیل عمده بر اولویت و تقدم عدالت بر دیگر ارزش‌های اجتماعی می‌توان اقامه کرد. ارزشمندی ذاتی عدالت و نیز اطلاق و فراگیر بودن آن در کنار تأکیدهای خاص قرآنی بر عدل و ورزی و استقرار عدالت و قسط، دلایل قرار گرفتن عدالت در جایگاه نخست در سلسله مراتب ارزش‌های اجتماعی جامعه اسلامی هستند. ▶